

راهکارهای وصول جوانان به ارزش‌های اخلاقی با تاکید بر بیانیه گام دوم انقلاب

نرجس خاکپور^۱

چکیده

جوانان در هر جامعه ای نقش تعیین کننده و مهمی در پیشرفت فرهنگی و اخلاقی آن دارند و به امر تربیت صحیح و پاسخ‌گویی مناسب با نیازهای آنان، مسیر حرکت و رشد را در زمینه‌های مختلف هموار می‌سازند و جوانان با الگوگیری از شخصیت‌های بزرگ می‌توانند به رشد اخلاقی برسند و ارزش‌های اخلاقی در ایجاد ثبات شخصیت افراد و حیات اجتماع بسیار مهم و به‌عنوان عاملی تاثیرگذار می‌باشد و این ارزش‌ها هستند که باعث ایجاد انگیزه درونی در افراد می‌شوند و از آنجایی که جوانان به ارزش‌های اخلاقی پای‌بند هستند ایمان و باورهای معنوی نقش بسیار مهمی در رسیدن جوان‌ها به ارزش‌های اخلاقی دارند. با توجه به بیانیه گام دوم انقلاب معنویت و اخلاق جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی جوانان و نیاز اصلی جامعه است. راهکارهای فردی وصول جوانان به ارزش‌های اخلاقی عبارتند از: اخلاص، ایثار، تواضع، عفو و گذشت، توکل، زهد و خودسازی. و هم چنین عوامل و راهکارهای اجتماعی وصول جوانان به ارزش‌های اخلاقی عبارتند از: داشتن الگو، معاشرت نیکو، احیای امر به معروف و نهی از منکر و لزوم وجود روحیه بردباری عدالت و برابری می‌باشد. روش این مقاله با پردازش اطلاعات به صورت توصیفی و روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد.

واژگان کلیدی: اخلاق، جوان، ارزش اخلاقی، بیانیه گام دوم انقلاب

^۱ طلبه سطح ۲، مدرسه زینبیه (سلام الله علیها).

مقدمه

اخلاق موضوع ارزشمندی است که از دورترین روزگاران ذهن را به خود مشغول کرده است. در قلمروهایی هم چون اخلاقیات نیکو و اندیشه های اخلاقی جایگاهی رفیع داشته است. ادیان الهی خواهان ، بیداری و صیانت وجدان اخلاقی هستند ، هم چنین برخوردهای مثبت اخلاقی زمینه ساز رشد و ترقی انسان در زمینه های فردی و اجتماعی شود.

ارزش های اخلاقی، ارزش های فعلی و اختیاری انسان است که مطلوبیت دارند؛ یعنی یا خود، هدف افعال اختیاری انسان است یا انسان را به آن نزدیک می کند. تحول ارزش اخلاقی در جوانی بیش از هر دوره ای دیگری است و رشد سریع شناختی قدرت سنجیده باعث می شود که فرد بهتر بتواند درباره مسائل اخلاقی و ارزشی قضاوت کند. تطبیق ارزش های اخلاقی با جوانان به طور طبیعی وجود دارد و روی شخصیت شان اثر می گذارد. فرصت جوانی بهترین فرصت کسب علم و معنویت است و ارزش ها همان اعتباری هستند که انسان ها به نوعی در مقام عمل به آن ملزم و پایبند هستند.

الف: مفهوم اخلاق

مسئله اخلاق و تهذیب نفس، در اسلام، از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، به طوری که قرآن کریم تربیت اخلاقی و تهذیب نفس انسان و خصلت‌های اخلاقی را ملاک ارزش انسان می‌داند.^۱ اخلاق در اسلام اهمیت بسیار والایی دارد. اصلاح اخلاق انسان‌ها و آراسته شدن به مکارم و فضایل اخلاقی و مبارزه با فساد اخلاقی، یکی از اهداف مهم پیامبران بوده‌است و مکارم اخلاق از ارزش‌های انسانی است که با روح مجرد و ملکوتی او تناسب و سنخیت دارد و موجب تکامل نفس و تقرب الهی و نیل به سعادت اخروی خواهد بود.^۲

اخلاق در لغت جمع خلق است، خلق (بر وزن قفل و عنق) به معنای عادت، طبع، طبیعت و مروت دین به کاررفته است و همان‌طور که خُلق مخصوص قوا و شکل ظاهری و صوری اشیاء است و ملکات و صفات روحی و باطنی و درونی انسان خُلق او به شمار می‌آیند اخلاق نامیده می‌شوند.^۳ اخلاق در اصطلاح ملکه‌ای است که طبق آن، افعال انسانی بدون احتیاج به فکر و محاسبه و با سهولت صادر می‌شود، اسلام، اخلاق را یکی از هدایای الهی می‌داند، ملاک ارزش انسان و شرط لازم برای حاکمیت و سعادت انسان دانسته و به دست آوردن آن را بدون طاعت و بندگی میسر نمی‌داند؛ زیرا بدون فضل و رحمت او کسی نمی‌تواند خود را به ارزش‌های اخلاقی و تزکیه نفس بیاراید.^۴

ارزش اخلاقی تحت تأثیر معیارها و ارزش‌های معمول ارتباط بسیاری با رشد و تکامل اجتماعی دارند.^۵ اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان بدست نمی‌آید، پس حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت نسبی (قدرتمند) ایجاد کنند، اما اولاً: خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند و ثانیاً: زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند. با کانون ضد معنویت و اخلاق به شیوه معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها با زور و فریب مردم را جهنمی کنند. ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاق نهاده‌است و هم‌اکنون تهاجم روزافزون به ارزش‌های اخلاقی به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان را با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود نمایان می‌بینیم. دستگاه حکومتی در این باره مسئولیت و وظایف سنگینی برعهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد و در این مورد باید برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامعی تنظیم و اجرا شوند.^۶

^۱ هژبر عراقی، آموزه های اخلاقی روایت تفسیری، ص ۳۷.

^۲ امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ص ۲۲۹۱.

^۳ دهخدا، لغت نامه، ج ۵، ص ۱۱۵۰.

^۴ هژبر عراقی، آموزه های اخلاقی روایت تفسیری، ص ۴۰.

^۵ باهنر، آموزش مفاهیم دینی و همگام با روانشناسی رشد، ص ۵۱.

^۶ حامدی فر، صادقان، سبک زندگی و علم پژوهی از منظر بیانات مقام معظم رهبری، ص ۲۰-۲۳.

ب: مفهوم جوان

جوان در لغت به معنای برنا، تازه، نو و چیزی است که از عمر آن چنان نگذشته باشد.^۱ در لغت نامه دهخدا نیز آمده است: جوان به معنای چیزی که از عمر آن ، نگذشته باشد و روبروی پیر قرار گرفته است.^۲

در اصطلاح جوان؛ کسی است که انتخاب‌های او اساسی و بلند مدت است و اهدافی در نظر دارد که خیلی سطحی و زودگذر نیست و برای رسیدن به آنها برنامه‌ریزی می کند.^۳

روان شناسان معمولاً سال های ۱۷ یا ۱۸ سالگی تا ۳۰ سالگی را دوره جوانی می‌دانند و آن را مصادف با بلوغ کاملی ورود به دانشگاه و آشنایی کامل‌تر با فکر منطقی تلقی می‌کنند از خصوصیات دیگر این دوره اقدامات جدی‌تر برای مقابله با دلواپسی، آشنایی بیشتر با حقوق و مزایا و تکالیف و مسئولیت اخلاقی، عضویت در اجتماع و به طور کلی پا برجا شدن عامل انگیزش (خود) می باشد برخی از صاحب نظران دوره جوانی را دوران پختگی یا مرحله‌ای که استعدادها و توانایی‌هایی بالقوه آدمی به رشد کامل می رسند بیان می کنند.^۴

جوانی یعنی شروع تجربه ها و آمیختن رویا با واقعیت همزمان با دگرگونی های جسم و روان شخص به همراه تحول در نگرش ها و افکار از طریق محیط می باشد . بدین جهات جوانی دوران استقلال و مسئولیت پذیری همراه با دارا بودن سرمایه هایی هم چون سلامت جسمی و انعطاف پذیری می باشد و با انتخاب الگوهای صحیح موجبات تحسین و خلاقیت بیشتر می گردد.^۵

بنابراین مفهوم جوانی، دوره بین کودکی تا بزرگ سالی است و نمی توان به طور حتم ، رده سنی ویژه ای برای آن تعریف کرد، اگر چه به طور معمول از سنین بلوغ تا سی و پنج یا چهل سالگی را در بر می گیرد.^۶

ج: مفهوم بیانیه

بیانیه در لغت و اصطلاح:

^۱ محمدی ری شهری و دیگران ، حکمت نامه جوان ، ص ۱۳

^۲ دهخدا ، لغت نامه ، ج ۵ ، ص ۶۹۳۰

^۳ طاهرزاده ، جوان و انتخاب بزرگ، ص ۱۷

^۴ شرقی ، جوان و بحران هویت، ص ۱۵۴

^۵ قائمی ، شناخت، هدایت و تربیت جوانان ، ص ۴۲ .

^۶ صیوحی و فروغی ، ویژگی های جوان نمونه ، ص ۴۲ .

در لغت متنی است که یک شخص یا گروه از آن برای بیان اصول، عقاید و اهداف شخص مخاطب به مردم استفاده می کنند.

در اصطلاح به این معناست که بیانیه گام دوم انقلاب بیانیه‌ای از سوی رهبر جمهوری اسلامی ایران به جهت استمرار راه انقلاب ۵۷ به تبیین دستاوردهای چهل سال گذشته می پردازد، در تمام این چهل سال تسلیم ناپذیری و صیانت و پاسداری از انقلاب و عظمت و هیبت الهی آن و گردن برافراشته‌ی آن در مقابل دولت‌های متکبر و مستکبر، خصوصیت شناخته شده‌ی ایران و ایرانی به ویژه جوانان این مرز و بوم به شمار می‌رفته است، این انقلاب عظیم و پایدار و درخشانی که توفیق الهی نیز بود در حال حاضر باید گام بزرگ دوم را در پیشبرد آن بردارد.^۱

بیانیه گام دوم رهبر انقلاب اسلامی نقطه عطفی در تاریخ ایران عزیز و حرکت انقلاب شکوهمند اسلامی است تا با گذشت ۴۰ سال از پیروزی انقلاب، رهوس و سرفصل‌های موثر و مهم در تحول کشور یک بار دیگر و با در نظر گرفتن شرایط و مقتضیات روز جهان بیان گردد و برای ادامه این راه روشن، به جهاد بزرگ تبیین دستاوردهای شگرف چهار دهه گذشته پرداخته و توصیه‌هایی اساسی به منظور ارائه فرموده‌اند که اینک وارد دومین مرحله خودسازی و برای ساختن ایران اسلامی بزرگ، جامعه پردازی و تمدن سازی شده، برای نسلی که آغاز کرد و ادامه دارد و بر آینده‌گانی که اینک وارد فرآیند بزرگ و جهانی چهل سال دوم می شود.^۲

د: مفهوم انقلاب

انقلاب به حسب مفهوم لغوی پشت و رو شدن و یا، دگر شدن، دگرگونی و بازگشت نمودن است. در قرآن کریم انقلاب به مفهوم زیر و رو شدن آمده است.^۳

و در اصطلاح عبارت است از: تغییر بنیادی در جامعه یعنی دگرشدن جامعه از بُن و بیخ و اساس به عبارت دیگر در هم ریختن نظم و حرکتی سریع و ناگهانی که به وسیله توده مردم بر اساس ایدئولوژی و مکتب خاصی در جامعه رخ داده و همه معیارها و روابط اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حقوقی آن جامعه را دگرگون می سازد.^۴

راهکارهای فردی وصول جوانان به ارزش‌های اخلاقی

^۱ حامدی فرد، بیانیه گام دوم انقلاب، ص ۱۸

^۲ غضنفری، کارگر، برزکار، شرحی بر بیانیه گام دوم انقلاب، ص ۴

^۳ مطهری، پیرامون جمهوری اسلامی، ص ۱۳۹

^۴ آل عمران: ۱۴۴

^۵ مکارم شیرازی، گفتار معصومین، ص ۲۲۶

بدی‌ها و صیانت از هنجارهای مقبول و هم‌نوایی اعضای جامعه در این امر می‌باشد و امر به معروف و نهی از منکر با شناختی که در افراد جامعه (جوانان) نسبت به نیکی‌ها و بدی‌ها ایجاد می‌کند به حفظ ارزش‌ها و هنجارهای موجود جامعه و تحقق ارزش‌های اجتماعی یاری می‌رساند. بنابراین امر به معروف و نهی از منکر برای حفظ زندگی بشر امر مثبتی تلقی می‌گردد چون با ممانعت در برابر شر و تشویق به خیر، جامعه از عوامل فساد حفظ می‌کند، و این کار علی‌رغم سختی‌های آن برای قوام جوانان، جامعه‌ی سالم و اجرای قوانین الهی ضروری است.^۱

بنابراین این اصل در صورتی مؤثر است که براساس معیارهای مشخص در جوانان به صورت ارزش‌های اخلاقی در یک فرهنگ عمومی و دائم در جامعه رواج یابد.

۴- لزوم وجود روحیه‌ی بردباری

یکی از چیزهایی که جوانان در تعامل اجتماعی به آن احتیاج دارند روحیه بردباری است. اینکه در اسلام و در اخلاق اسلامی این قدر حلم ذکر شده است به این خاطر است که نبود بردباری بسیاری از مشکلات را در سطوح پایین به خصوص سطوح اجتماعی به وجود می‌آورند. دستاوردهای مختلف طرفدار این و طرفدار آن، با حلم برخورد کردن به معنای اغماض کردن از بدی‌ها و زشتی‌ها نیست؛ به معنای بی‌اعتنایی کردن به اصالت‌ها و ارزش‌های مورد اعتقادمان نیست. نوع برخورد، موردنظر است. «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»؛ با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت نما! و با آنها به روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن.^۲

خداوند در این آیه بیانگر آن است که مجادله و مناظره هنگامی مؤثر است که احسن باشد حق و عدالت درستی و امانت و صدق و راستی بر آن حکومت کنند و از هرگونه توهین و تحقیر خالی باشد و تمام جنبه‌های انسانی آن حفظ شود.^۳

مجادله‌ی با دیگری هم که بر سر یک اعتقاد است، بر سر یک مسئله‌ی مهم اتفاق می‌افتد، آن هم «بالتی‌هی احسن» باشد.^۴

۵- عدالت و برابری

یکی از عوامل دیگری که جوانان به وسیله آن می‌توانند به ارزش‌های اخلاقی دست پیدا کنند رعایت و برابری می‌باشد. عدالت اساسی‌ترین ارزش اخلاقی و اجتماعی در جامعه اسلامی است و از منظر قرآن کریم در جامعه اسلامی همه افراد بشر بر حسب آفرینش از یک اصل نشأت گرفته و با هم برابر بوده و از حقوق و

^۱ قطب، فی الظلال القرآن، ج ۱، ص ۴۷۷.

^۲ نحل، آیه ۱۲۵.

^۳ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۱، ص ۴۹۳.

^۴ سایت <https://farsi.khamenei.ir> تاریخ ۱۳۹۲/۰۲/۱۶ شنبه ساعت ۱۱ صبح.

تکالیف عادلانه برخوردار هستند.^۱ هیچ انسانی بر انسان دیگر به لحاظ اصل آفرینش فزونی و برتری ندارد و تفاوت‌های طبیعی (نژادی، قومی، جنسی و وراثتی) موجود بین انسان‌ها بر مبنای حکمت الهی و تنها برای شناسایی آدمیان است. برابری انسان‌ها (برابر اجتماع و قانون) بدین معنا است که همه انسان‌ها صاحب حقوق و تکالیفی عادلانه و ارزش اخلاقی (برحسب توانایی‌ها و خصوصیات و میزان سعی و تلاش خویش) هستند. باین‌وجود در یک جامعه اسلامی گرچه انسان دارای طبیعت و فطرت مشترک هستند اما چون خداوند در بسیاری از ویژگی‌ها (جسمی، فکری، جنسی) آن‌ها را متفاوت خلقت نموده‌است. بنابراین براساس این تفاوت‌ها چگونگی و میزان مسئولیت و گسترش زمینه‌ها و ارزش‌های اخلاقی و فرصت‌های تکامل انسان‌ها نیز گوناگون است پس رأفت و احسان و گذشت و بخشش مهم‌ترین ارزش عدالت است.^۲ بنابراین این جوانان هستند که می‌توانند با برخوردهای کمال فردی و اجتماعی باعث ترقی و پیشرفت ارزش‌های اخلاقی بر پایه عدل و دادگری شوند.

^۱ نساء، آیه ۱۰.

^۲ مبانی نظری سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، ص ۶۷.

نتیجه‌گیری

مسئله اخلاق در اسلام از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. جوانی یعنی شروع تجربه‌ها و آمیختن رويا با واقعیت هم‌زمان با دگرگونی‌های جسم و روان شخص به‌همراه تحول در نگرش‌ها و افکار از طریق محیط می‌باشد. بدین‌جهت جوانی با دوران استقلال و مسئولیت‌پذیری همراه است. جوانان در هر جامعه‌ای نقش تعیین‌کننده و مهمی در پیشرفت فرهنگی و اخلاقی آن دارند. با توجه به بیانیه گام دوم انقلاب، معنویت و اخلاق جهت‌دهنده همه حرکات و فعالیت‌های فردی جوانان و نیاز اصلی جامعه می‌باشد. ارزش‌های اخلاقی تحت تأثیر معیارها و ارزش‌های معمول ارتباط بسیاری با رشد و تکامل اجتماعی جوانان دارد. راهکارهای فردی وصول جوانان به ارزش‌های اخلاقی، شامل: اخلاص ایثار تواضع عفو و گذشت توکل زهد و خودسازی و راهکارهای اجتماعی وصول جوانان به ارزش‌های اخلاقی شامل: داشتن الگو، معاشرت نیکو، احیای امر به معروف و نهی از منکر، و لزوم وجود روحیه بردباری، عدالت و برابری می‌باشد.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

*صحیفه سجادیه

- ۱) اعضای کارگروه تلفیق نتایج مطالعات نظری با پشتیبانی دبیر خانه شورای عالی آموزش و پرورش
مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت عمومی جمهوری اسلامی ایران ، آذر ۱۳۹۰
- ۲) امینی ، ابراهیم، اسلام تعلیم و تربیت شماره «۲»، تهران: شقایق، ۱۳۷۶
- ۳) انصاریان، حسین ، نهج البلاغه سید رضی ، حکمت ۱۳۳ ، چاپ دوم، قم: آیین دانش، ۱۳۸۸
- ۴) آقائوری، حمید ، اخلاق حرفه ای و وظایف روحانیت از نگاه امام خمینی (ره) ، ج ۱ ، چاپ اول
، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی ، ۱۳۹۱
- ۵) باهنر، ناصر، مفاهیم دینی همگام با روانشناسی رشد، ناشران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ
و نشر بین المللی، ۱۳۹۹
- ۶) جوادی آملی، عبدالله ، مراحل اخلاق در قرآن ، چاپ سوم ، قم: اسراء ، ۱۳۷۹
- ۷) حاجی ده آبادی، محمدعلی ، تربیت اسلامی (ویژه تربیت اخلاقی ، چاپ اول ، تهران: نشر تربیت
اسلامی ، ۱۳۷۹
- ۸) حامدی فر ، صادقیان ، سبک زندگی و علم پژوهی از منظر بیانات مقام معظم رهبری ،
- ۹) حامدی فر ، مصطفی ، بیانیه گام دوم انقلاب، چاپ اول ، تهران: مهرگان ، ۱۳۹۸
- ۱۰) حرعاملی، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، ج ۱۱ ، چاپ پنجم، تهران: کتاب فروشی اسلامی
- ۱۱) حقانی زنجانی، حسین ، توکل از دیدگاه قرآن ، مجله درسهایی از مکتب اسلام (۲۷۷)
- ۱۲) دهخدا ، علی اکبر، لغت نامه ، ج ۵ ، تهران: انتشارات دانشگاه ، ۱۳۷۳
- ۱۳) رحمتی شهرضا، محمد ، گنجینه معارف ، چاپ هشتم ، قم: زائر ، ۱۳۸۸
- ۱۴) ستوده، معصومه ، پیامدهای فردی و اجتماعی تجمل گرایی ، چاپ اول ، قم: مرکز نشر هاجر ،
۱۳۹۶
- ۱۵) سلیمانی فر ، ثریا، بررسی شخصیت های جوان از دیدگاه قرآن، حدیث و علم و روانشناسی ، چاپ
اول ، تهران: فرهنگ مکتوب ، ۱۳۸۳
- ۱۶) شرقی، محمدرضا ، جوان و بحران هویت، چاپ پنجم، تهران: انتشارات سروش ، ۱۳۸۷
- ۱۷) صبوچی علی و محبوبه فروغی ، ویژگی های جوان نمونه ، تهران ، ۱۳۶۳
- ۱۸) طاهرزاده ، اصغر ، جوان و انتخاب بزرگ، چاپ بیستم ، اصفهان: دفتر انتشارات لب المیزان ، بی تا

- (۱۹) طبرسی ، مشکاه الانوار در اخلاق و مواعظ ، چاپ دوم ، تهران: نشر عطارد ، ۱۳۹۱
- (۲۰) غضنفری ، کارگر ، برزکار ، شرحی بر بیانیه گام دوم انقلاب، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما ، ۱۳۹۰
- (۲۱) قاسمی میثم ، حق شناس حمیدرضا ، اخلاق فردی ، چاپ دوم ، تهران: نشر هاجر ، ۱۳۹۸
- (۲۲) قائمی، علی ، شناخت، هدایت و تربیت جوانان ، تهران ، ۱۳۶۳
- (۲۳) قطب ، سید ، فی الظلال القرآن ، ج ۱ ، چاپ هفدهم ، بیروت: دارالشرق ، ۱۴۱۲ق
- (۲۴) گلایری ، زین العابدین، به سوی قله شرح تحلیلی و توصیفی بر بیانیه گام دوم انقلاب، چاپ اول ، قزوین: مهرگان دانش ، ۱۳۹۹
- (۲۵) محمدی ارهانی، نرجس خاتون ، محیط اجتماعی و تاثیر آن بر تربیت ، چاپ اول ، قم: مرکز نشر هاجر ، ۱۳۹۵
- (۲۶) محمدی ری شهری، محمد و دیگران ، حکمت نامه جوان ، ترجمه مهدی مهریزی ، قم: دارالحديث ، ۱۳۸۴
- (۲۷) مطهری، مرتضی ، پیرامون جمهوری اسلامی، تهران: انتشارات صدرا ، ۱۳۶۱
- (۲۸) _____ ، مجموعه آثار ، ج ۲۹ ، چاپ سوم ، تهران: صدرا ، ۱۳۶۸
- (۲۹) مکارم شیرازی، ناصر ، گفتار معصومین، قم: انتشارات امام علی (علیه السلام)، ۱۳۹۰
- (۳۰) _____ ، تفسیر نمونه ، ج ۲۳ ، تهران: دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۶۵
- (۳۱) هژبر عراقی، راضیه ، آموزه های اخلاقی روایت تفسیری ، چاپ اول ، قم: مرکز نشر هاجر ، ۱۳۹۶

سایت ها:

- (۱) سایت <https://farsi.khamenei.ir> دوشنبه ۱۴۰۰/۱۰/۱۷ ساعت ۱۰ صبح.
- (۲) سایت <https://www.mizan.news> دوشنبه ۱۴۰۰/۱۰/۱۳ ساعت ۲۱.